

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.922.85

ФІЛЬЦ Олександр Орестович

психотерапевт, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психіатрії та психотерапії факультету післядипломної освіти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

СЕДИХ Кіра Валеріївна

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

МИХАЙЛІВ Світлана Вікторівна

аспірант кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ФІКСОВАНА УЯВА ЯК МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ УЗАЛЕЖНЕННЯ

Стаття містить опис особливостей фіксованої уяви як механізму виникнення uzалежнення особистості. Визначена психологічна сутність впливу імагінативного образу на поведінку особисті. Проаналізовані особливості фіксованої уяви у становленні залежності від адиктивного агенту, її зв'язку з процесом мислення, емоційною та мотиваційною сферою. Описаний зв'язок фіксованої уяви із надцінними ідеями у процесі формування адикції. Представлена роль фіксованої уяви на різних етапах формування адиктивного процесу, специфіка фіксованої уяви як механізму виникнення uzалежнення в підлітковому та ранньому юнацькому віці.

Ключові слова: *фіксована уява, система адикції, uzалежнення, надцінні ідеї, адиктивна мотивація, імагінативний образ, механізми виникнення uzалежнення.*

Постановка проблеми. Стрімке зростання кількості осіб з адиктивною поведінкою і висока соціальна значимість проблеми визначає дане питання як одне з центральних у сучасній психологічній та медичній літературі.

Говорячи про фактори залежної поведінки, слід підкреслити, що в її основі лежать природні потреби людини. Схильність до залежності в цілому є універсальною особливістю людини. Однак, за певних умов, деякі нейтральні об'єкти перетворюються на надцінні для особистості, а потреба в них посилюється до неконтрольованого стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психологічній літературі є декілька підходів до дослідження проблеми виникнення адиктивної поведінки. З точки зору даних підходів адикція обумовлюється такими чинниками, як несформованість механізмів адаптації, низька фрустраційна толерантність.

Більшість авторів (А. Ю. Акопов, Ц. П. Короленко, А. С. Тимофєєва ін.), які займаються проблемами адиктивної поведінки, вважають, що це одна з форм деструктивної (руйнуючої) поведінки, яка виражається у прагненні до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану через вживання деяких речовин чи постійній фіксації уваги на окремих предметах або активностях (видах діяльності), що супроводжується розвитком інтенсивних позитивних емоцій (Короленко, 1990; Кулаков, 1998).

Зазначають, що адикти мають низьку фрустраційну толерантність. Як спосіб відновлення психологічного комфорту вони вибирають адикцію, прагнучи штучної зміни психічного стану, отримання суб'єктивно приємних емоцій. Таким чином створюється ілюзія вирішення проблеми. Подібний спосіб взаємодії з реальністю закріплюється в поведінці людини і стає стійкою стратегією взаємодії з дійсністю (Уайнхолд, 2009).

Адиктивна поведінка має свою циклічність. До фази одного циклу входить: наявність внутрішньої готовності до адиктивної поведінки; посилення бажання і напруги; очікування й активний пошук об'єкта адикції; отримання об'єкта і досягнення специфічних переживань; розслаблення; фаза відносного спокою.

Об'єктом дослідження виступає механізм формування адикції. Предметом вивчення є місце уяви у когнітивному механізмі формування адикції.

Мета даної статті – теоретично дослідити роль уяви у формуванні механізму формування адикції.

Виклад основного матеріалу дослідження. У виникненні адикції, в першу чергу, підкреслюють нерозвиненість механізмів адаптації до життя, що призводить до формування адиктивної установки як сукупності когнітивних, емоційних та поведінкових особливостей (Кулаков, 1998). Нерозвиненість означених механізмів створює суттєвий емоційний дискомфорт, внаслідок чого людина починає пошуки адиктивного агента, за допомогою якого можна хоча б на деякий час заглибитися в «альтернативний стан». Це може бути гра, фільм, алкоголь, наркотик тощо.

Оскільки в підлітковому та юнацькому віці ці механізми адаптації є недостатньо сформованими, то саме ці вікові періоди є найбільш чутливими для виникнення адикцій. Так, виокремлюють такі фактори, кожен із яких може відігравати певну роль у формуванні адиктивної поведінки підлітків (Седих, Моргун, 2015): загострена пристрасть до спілкування з ефектом угруповання; тяга до опору (конфронтації), впертості, протесту проти виховних авторитетів; амбівалентність і парадоксальність характерологічних реакцій; прагнення до незалежності та відриву від сім'ї; загострений інтерес до незвіданого, глобальних проблем й «універсальних» переживань; прагнення до невідомого, ризику; схильність перебільшувати ступінь складності проблем; криза ідентичності; гедоністичні установки свідомості.

Підлітковий період є віком кардинальних змін у сфері свідомості, діяльності і систем взаємовідносин, і ми вважаємо, що саме тут створюється механізм виникнення узалежнень різного роду, як корисних або нейтральних, так і шкідливих для розвитку людини. Більше того, в цьому віці, завдяки появу загостреного інтересу до незвіданого, глобальних проблем й «універсальних» переживань в особистості обов'язково формуються певні узалежнення (закоханість, спорт, мистецтво, тощо).

Якщо особа стає адиктом пізніше, ніж в підлітковому або юнацькому віці, це означає, на нашу думку, що вона регресує до рівня когнітивно-поведінкових схем, які притаманні підлітковому віку. Наприклад це може відбутися і в зрілому віці (40-45 роках) внаслідок депресії (ушкодженні частини екосистеми).

Так, недооціненність ролі уяви в розвитку цивілізації і культури та її надзвичайну важливість відмічено лише в творах російського філософа ХХ сторіччя Е. Я. Голосовкера (1987), який вводить поняття імагінативного абсолюту в культурі: «Ідеали та людське буття в культурі є імагінативними». І це задовольняє потребу людини в заміні біологічної реальності реальністю імагінативною, ілюзіями «іншого світу», такими як «свобода», «буття», «Бог», «безсмертя» і протистоїть біологічному існуванню.

Проведене теоретичне дослідження феномену утворення адиктивних форм поведінки дозволяє сформулювати **гіпотезу** щодо провідної ролі уяви у формуванні механізму адикції: *в уяві гіпертрофується і добудовується певна частина дійсності, завдяки чому створюється емоційно насичена картинка (образ). Цей образ ми назвали **фіксованою уявою**.*

Як відомо, уява – це психічний процес, що виражається в: 1) побудові образу засобу і кінцевого результату предметної діяльності людини; 2) у створенні програми поведінки, коли проблемна ситуація невизначена; 3) у створенні образів, що замінюють діяльність; 4) у створенні образів, що відповідають описові. Результатом імагінативної діяльності є створення ментального образу чогось, що не представлено в даний час у сприйманні (не існує зараз в реальності або ніколи не існувало).

Т. Рібо вважав, що розвиток уяви проходить дві фази і дуже тісно пов'язаний із розвитком розумової діяльності («крива Рібо»). До 15 років показники уяви та мислення прогресивно збільшуються. Потім розумова діяльність зберігає свій темп розвитку, а уява поступово занепадає. Дитинство й отрочество – періоди панування фантазії, ігор, казок, вимислу; юність – поєднання вимислу і діяльності «тверезого», розважливого розуму; зрілість – підпорядкування фантазії (уяви) розуму, інтелекту.

Синтез уявлень у процесах уяви здійснюється в різних формах: 1) *доповнення* – прийом створення образів уяви, коли образ одного об'єкта береться за основу та до нього приєднуються елементи, взяті з образів інших об'єктів; 2) *аглотинація* – поєднання в одному образі будь-які якості, властивості, частини; 3) *акцентування* – виокремлення будь-якої деталі або частини цілого, що стає домінуючою, набуває

основного навантаження; 4) *гіперболізація* – зміна величини предмета, кількості його частин, їхнє зміщення; 5) *схематизація* – уявлення, з яких формується образ фантазії, зливаються, відмінності згладжуються, а подібні риси виступають на перший план; 6) *типізація* – підкреслення та виділення чогось суттєвого в певних об'єктах і втілення його в одному об'єкті.

Репрезентації реальності в сприйманні, спогаді й т.п. завжди *однозначні*, тобто у свідомості існує тільки одна «картинка» деякої конкретної ситуації або предмету реальності (йдеться саме про «картинні» елементи свідомості й не обговорюються уявні реконструкції та інтерпретації). На противагу цьому, образи уяви завжди *множинні*, тобто в свідомості одночасно співіснують, в одному хронотопі, безліч картинок уяви, що виникають з якогось одного приводу. Істотно те, що кількість цих картинок принципово нічим не обмежена, крім сили індивідуальних здібностей. Той предмет (ситуація), з приводу якого виникають образи уяви, виступає як факт свідомості та завжди однозначно співвіднесений із реальністю, є її чітко ідентифікованим фрагментом. Але він виступає лише *приводом* для виникнення образів уяви та місцем їх «стягування» в свідомості. Це означає, що *конкретна реальність значима для функціонування уяви, проте не задає зміст образів-картинок*. Уява спирається на відображувану миттєву реальність лише як на привід для розгортання своїх власних картин. Реальність є лише вихідним матеріалом. Якщо в площині відображення в свідомості фіксуються наявні та іманентно-імовірнісні стани предмету, то *в площині уяви предмет поданий у фіксуємих, але необмежених можливих станах*. Саме можливе існує в межах «*реально можливе – нереально можливе*» (чи в парадоксальних термінах: від «*можливо можливого*» до «*неможливо неможливого*»), не втрачаючи при цьому своєї якісної визначеності.

Ми вважаємо, що до системи адикції входять такі окремі елементи, як мотивація, уява, емоції, пам'ять, мислення, тілесність і поведінка. При цьому специфічністю цієї системи виступає фіксованість – уяви, відношення, ідеї. Під час формування механізму узалежнення саме уява відіграє провідну роль.

Коли система адикції вже сформована, то тригером для її активізації слугує об'єкт залежності (наприклад, хімічний агент).

Нами створена структурно-динамічна модель механізму адикції, і представлена на рис. 1.

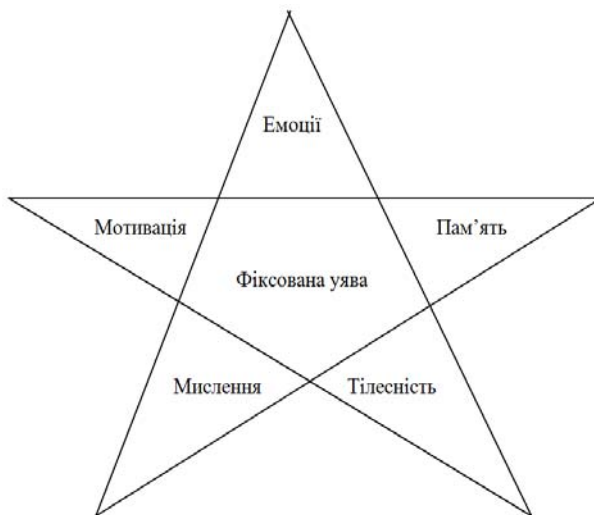

Рис. 1. Структурно-динамічна модель механізму адикції

Як видно з рис. 1, фіксована уява стає центром циркулярних зв'язків (комунікації) між іншими психічними процесами: емоціями – через надцінне емоційне ставлення до об'єкта адикції; пам'яттю, мотивацією та мисленням – через виникнення надцінних ідей.

Розмірковуючи над комунікацією процесів уяви та емоцій, *треба зазначити наявність циркулярного зв'язку між ними*. Так, образи уяви завжди мають емоційне забарвлення, натомість, будь-яке почуття, емоція прагне втілитися в певні образи, що відповідають цьому почуттю. Навіть коли вони не стосуються безпосередньо чи особисто до життєвої ситуації особи, то і тоді вони виразно переживаються нею як позитивні або негативні.

Існують суттєві вікові відмінності у взаємодії між уявою та емоціями. Так, у дитини ще не розвинулося вміння керувати своїми емоціями та уявою, існує слабка критичність стосовно цього. Наприклад, дитина може всерйоз злякатися того, що сама створила. Діяльність уяви в дитинстві *інтенсивніша* та місце

уяви в психічному житті дитини *значніше*, ніж у дорослого (Психологія розвитку..., 2018).

Механізм утворення образу уяви у дитини відбувається по колу: образ породжує емоцію, а емоція – образ, який знову породжує і підсилює ту ж емоцію (там само). Хоча ця схема утворення образу характерна для дитинства, але частково зберігається й у підлітковому віці.

На відміну від утворення образу уяви в дитини утворення образу фіксованої уяви відбувається по спіралі.

Так, на першому етапі фіксована уява відображає емоційно насичений зв'язок між вживанням адиктивного агенту та появою реакції на вживання; потім – фіксована уява регулює емоційні стани та керує сприйманням, спогадами й ін., *формує внутрішній план дій; планування і програмування життя*. При цьому створюються надцінне емоційне ставлення і надцінна ідея щодо об'єкта адикції, що характеризуються домінуванням у психіці та афективною насиченістю. Дані характеристики визначають вагому роль фіксованої уяви у формуванні адикції.

Отже, відчуття задоволення у підлітка виникає внаслідок приєднання до групи, спілкування і отримання незвичних когнітивно-тілесних переживань. Надалі це задоволення «підбирає» окремі елементи дійсності та комбінує їх у такий зв'язок, який обумовлений зсередини вже цим настроєм, а не ззовні, логікою самих цих образів. Така комбінаторика притаманна сновидінням і мріям. Фантазія, керована таким емоційним фактором, – найбільш суб'єктивний, найбільш внутрішній вид уяви.

У розвитку узалежнення важливу роль відіграє така особливість емоційної сфери людини, як генералізація емоційних явищ. Адже, враження чи образи, які мають загальний емоційний знак, тобто емоційно подібно впливають на нас, мають тенденцію поєднуватися між собою, не зважаючи на те, що ніякого зв'язку між ними а ні за подібністю, а ні за суміжністю не існує. Така комбінаторика характерна для сновидінь і мрій.

Зазначають, що ця сфера є особливим «місцем», де фіксуються й існують інтуїтивні *особистісні цінності та змісти*. Саме в цій якості образи уяви перестають бути епіфеноменом реального практичного життя людини. *Сила уяви*

і перевага одного з полюсів (позитивного чи негативного) визначають ставлення індивіда до світу, а точніше, систему таких його ставлень. Саме тут укладений той глобальний особистісний механізм, що задає або узагальнено-інтуїтивний страх перед життям, постійне очікування чогось поганого і відповідно прагнення до запобігання невдач, або настільки ж узагальнено-інтуїтивне очікування радості і відповідно прагнення до досягнення успіху.

Оскільки згідно закону загального емоційного знаку емоція здатна підбирати враження, думки й образи, що співзвучні настрою людини в дану хвилину, то, на нашу думку, це запускає механізм створення такого феномену, як фіксована уява. Взаємодія емоції та образу розвивається по спіралі і поступово зумовлює фіксацію уявного образу. Так, емоція уточнює образ, і сама емоція уточнюється, стаючи фіксованою на уточненому образі. На наступному етапі з'являються вторинні переживання, що виникають із приводу цих образів уяви, і саме ці образи стають емоційно «зарядженими». Створюється специфічна «амальгама» – сплав емоції і образу, який набирає самостійного надцінного значення.

Розглянемо наступний елемент системи адикції – мотивацію. Прийнято вважати, що *мотиваційною основою залежності* є гедоністичне бажання відчувати задоволення, виражене в яскравості, свіжості настрою, незвичайності ілюзорно-ейфорійного стану, свободі від тривоги, страхів, зовнішніх перешкод, обов'язків. Визначають різні форми мотивації вживання психоактивних речовин (Королленко, 1990): атарактична мотивація, яка полягає в прагненні застосувати речовини з метою пом'якшення або усунення явищ емоційного дискомфорту (тривоги, депресії, внутрішньоособових конфліктів, тощо); мотивація гедонізму, що виступає продовженням і розвитком атарактичної мотивації: вона нормалізує емоційний, а гедонізм сприяє підвищенню нормального (не пониженого) настрою (отримання задоволення, відчуття радості, ейфорії); мотивація з гіперактивацією поведінки – близька до гедонізму, але ґрунтується не на ейфоризуючому, а на активуючому ефекті речовини (прагнення людини вивести себе зі стану пасивності, байдужості, апатії і бездіяльності); субмісивна мотивація, що відображає невміння протистояти тиску оточуючих, нездатність

відмовитися від пропонованого оточуючими прийому психоактивних речовин, яка є наслідком специфічних особових особливостей суб'єкта з рисами боязкості, соромливості, конформності, тривожності; псевдокультурна мотивація – ґрунтується на світоглядних установках і естетичних пристрастях. Поведінка індивіда при цьому носить характер причетності до традиції, культури, вибраного кола осіб. При псевдокультурній мотивації важливим є не стільки саме вживання речовин, скільки демонстрація цього процесу оточуючим.

Отже, в результаті аналізу великої кількості досліджень, визначена роль вікових та особистісних особливостей формування залежності, достатньо вивчена роль мотивації у цьому процесі. Артикульована значущість таких психічних процесів як мислення і емоції у формуванні механізму залежності, проте практично відсутні дослідження, присвячені ролі уяви у цьому.

Говорячи про формування адиктивної поведінки в підлітковому віці, ми особливо виділяємо мотив спілкування зі значущими особами (референтною групою) та мотив отримання власної ідентичності.

Для переходу з підлітково-юнацького віку до дорослого необхідний ритуал – ініціація. В сучасному світі – втрачена ця функція суспільства (спільноти). Для переходу необхідно страждання (фізичне і моральне). Це не можуть бути батьки – потрібна стороння фігура старшого віку – посередник (наприклад, жрець, учитель, гуру або психотерапевт). Ритуали в субкультурі залежності виконують символічну функцію переходу до дорослого життя – це і є своєрідна ініціація для підлітка.

Завдяки реалізації мотивів спілкування зі значущими ровесниками та отримання власної ідентичності через відчуття приналежності до цієї групи створюється кататимно-імажинативний образ «бажаного об'єкта». Кожна окремо або декілька разом, ці мотиваційні основи формують наступний етап системи адикції, а саме, адиктивну поведінку – визначається послідовність звертання до засобів адикції. Встановлюється визначена частота реалізації адиктивної поведінки, створюється ритуалізація поведінки. Пізніше і вся субкультура залежності стає кататимним переживанням, формується надцінне ставлення

як до агента, так і до всієї субкультури. Таким чином, об'єкт залежності (наприклад, хімічний агент) стає перехідним об'єктом спілкування, символом стосунку і всієї субкультури, де ритуали окреслюють границі цієї субкультури.

Дослідники адиктивної поведінки зазначають, що на першому етапі виникнення залежності відбувається переживання гострої зміни психічного стану у вигляді підвищеного настрою, почуття радості, екстазу, незвичайного підйому, відчуття драматизму, ризику у зв'язку з певними діями (приймання речовин, які змінюють психічний стан, переживання у зв'язку із ситуацією ризику в азартній грі та ін.) і фіксація у свідомості цього зв'язку. Під час спілкування на біохімічному рівні виділяються ендорфіни (гормони задоволення) і таким чином в тілі та спогадах закріплюються переживання (*тілесний компонент системи адикції*). Під час актуалізації фіксованої уяви ендорфіни також виділяються (без наявності об'єкту бажання в безпосередній реальності). Спогади про спілкування в групі (роль пам'яті) та вживання як символ цього спілкування і додавання фантазій навколо цього створюють ментальний (уявний) образ, а потім фіксують, стереотипізують цей образ і формується *надцінний образ* (уявлення). Ми вважаємо, що фіксована уява і є тією когнітивною інстанцією, що створює вихідно «склеєний» амальгамований образ – *образ-бажання*.

Вже на цьому етапі, об'єкт залежності (наприклад, хімічний агент як адаптоген надшвидкої дії) починає виступати як центральний елемент *системи спілкування* і як «членський квиток» цієї спільноти, і як «посвідчення» особи – позначає ідентичність. Через ритуали та розмови про хімічний агент створюється і підтримується наркоманічна (алкогольна) субкультура.

Наступний етап адиктивної поведінки характеризується формуванням визначеної послідовності звертання до засобів адикції. На нашу думку, на другому етапі формування системи адикції створюються: 1) надцінне емоційне ставлення і 2) надцінна ідея щодо об'єкта адикції.

Таким чином, можна сказати, що початок формування адиктивного процесу відбувається на емоційному рівні

(Кулаков, 1998), але без включення такого виду уяви, як фіксована уява, подальший розвиток залежності не відбудеться.

Отже, ми описали процес спірального циклічного формування фіксованої уяви як системоутворювального фактору для розгортання залежної поведінки. Але для того, щоб така поведінка реалізувалася, до фіксованої уяви повинна доєднатися когнітивна схема поведінки. Як зазначає С. Шехтер, значення переживань залежить від контексту, в якому вони сприймаються. Відповідно до його теорії, будь-яке емоційне переживання припускає: а) незвичайний внутрішній стан, збудження; б) якийсь пояснення, атрибуцію цього стану. Тому, переживання, отримані в результаті залучення особи до адитивної субкультури, інтерпретуються на рівні *мислення* як бажані і включаються механізми, що називаються «мисленням за бажанням».

Якщо врахувати, що образ уяви за змістом є можливістю буття предмета (ситуації), то в сферу «*бажаного* в сполученні з емоційною зарядженістю ми одержуємо *можливого і/або небажаного можливого*». Це проявляється в тому, що людина всупереч логіці причинно-наслідкових зв'язків вважає реальним, допускає до себе, до області своїх переживань те, що відповідає її бажанням, зміст мислення при цьому, в свою чергу, підпорядковується емоціям. Виникає *надцінна ідея*, яка створює базис для планування конкретних дій, вона також формує внутрішній план дій; планування і програмування життя.

Як ми вже зазначили вище, на другому етапі формування системи адикції створюються надцінна ідея щодо об'єкта адикції. Поняття надцинних ідей було висунуто С. Wernicke (1906) для позначення окремих суджень або груп суджень, афективно насичених і носять стійкий, фіксований характер. Зазвичай розрізняють надцинні ідеї, що спостерігаються у психічно здорових, і патологічні, що є ознакою психічного захворювання. Надцінна ідея у своєму розвитку все більше опановує свідомість хворого, до неї приєднуються нові надцинні ідеї. Вона настільки зливається з особою хворого, що сприймається ним як єдине правильне уявлення або система уявлень, які він активно захищає. Е. Kretschmer вважав, що особа повністю поглинається хворобливими надцинними ідеями.

Надцінні ідеї характеризуються такими основними факторами: 1) домінуванням в психіці: особистість (точніше, фіксована уява) і ідея зливаються, ідея і самостійно вироблені правила починають керувати поведінкою особистості. Дотримання ідеї стає домінуючим, інші потреби просто витісняються з психіки; 2) афективна насиченість, «психологічна зрозумілість» ідеї і відсутність остаточної переконаності в тих ідеях, які зрозумілі «виходячи з переживань, ситуації і особистості хворого» (Морозов, 1934). Надцінні ідеї – це штучно створена реальність із множиною лабіринтів. Більшість надцінних ідей – це захист від проблеми вибору.

Розглядаючи фіксовану уяву як чинник формування адикції, ми передбачаємо, що адиктивний агент виступає як тригер, який запускає процес, виникає кататимна прив'язаність до об'єкту – наприклад, хімічної речовини.

Таким чином маємо наступну схему виникнення системи узалежнення: ФІКСОВАНА УЯВА → АПРОБАЦІЯ В РЕАЛЬНІЙ ДІЇ → НАДЦІННА ІДЕЯ ЯК ПЛАНУВАННЯ ПОВЕДІНКИ → ПОВЕДІНКОВИЙ РИТУАЛ ЯК ФІКСОВАНА ПОВЕДІНКА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІКСОВАНОЇ УЯВИ.

Визначена роль фіксованої уяви у процесі формування узалежнення дозволяє по-новому оцінити співвідношення різних сфер психічного в становленні адитивних механізмів, вперше акцентуючи увагу на центральній ролі механізмів уяви у цьому процесі. Визначена модель узалежнення задає нові рамки розуміння адитивних механізмів та побудови практичної роботи з їх подолання з представниками підліткового віку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, введено новий термін – фіксована уява і сформульовано підґрунтя її ролі у формуванні механізму адикції. Фіксована уява є центром комунікації між іншими психічними процесами: емоціями, пам'яттю, мотивацією та мисленням. Фіксована уява визначена нами як емоційно насичений образ, що створюється на основі процесу гіпертрофування частини дійсності в уяві та її добудування у фантазії. Взаємодія емоції та образу розвивається по спіралі і поступово зумовлює фіксацію уявного образу. Створюється специфічна «амальгама» – сплав емоції і образу, який набирає самостійного надцінного значення. Перспективу подальших

наукових розвідок ми вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження особливостей процесу уяви у осіб, що мають певне узалежнення. А також вивченні ролі фіксованої уяви в певних психічних феноменах, де фіксована уява може бути також ключовим механізмом їх утворення, наприклад, ПТСР (посттравматичного стресового розладу).

Список використаних джерел

- Голосовкер Я. Э. Логика мифа / Я. Э. Голосовкер. – М., 1987. – С. 114–165.
- Короленко Ц.П. Семь путей к катастрофе. Деструктивные формы поведения в современном мире / Ц.П. Короленко, Т.А. Донских. – Новосибирск : Наука, 1990. – 192 с.
- Кулаков С.А. Диагностика и психотерапия аддиктивного поведения у подростков / С.А. Кулаков. – М. : Фолиум, 1998. – 70 с.
- Морозов В.М. К вопросу о сверхценных идеях / В. М. Морозов // Труды института им. П. Б. Ганнушкина – М., 1934. – С. 338–349.
- Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н. О. Гончарова, Ю. Л. Горбенко, Ю. І. Калюжна, та ін.] ; за ред. К. В. Седих. – Полтава : Астрія, 2018. – 342 с.
- Седих К.В. Делінквентний підліток. Навч. посібн. / К.В. Седих, В.Ф. Моргун. – К. : Видавн. дім «Слово», 2015. – 272 с.
- Уайнхолд Б. Противозависимость: бегство от близости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд / пер. с англ. Е. Бабенко, Г. Смолин. – Каменец-Подольский : Аксиома, 2009. – 328 с.
- Wernicke C. Grundriss der Psychiatrie in klinischen Vorlesungen / Wernicke C. – Zweite revidierte Auflage. Verlag von Georg Thieme Leipzig. –1906.

References

- Golosovker, Ya.E. (1987). Logika mifa [The Logic of Myth]. Moscow, 114–165 [in Russian].
- Korolenko, C. P., Donskyh, T. A. (1990). Sem' putej k katastrofe. Destruktivnye formy povedenija v sovremennom mire [Seven ways to disaster. Destructive forms of behavior in the modern world]. Novosibirsk : Nauka [in Russian].
- Kulakov, S. A. (1998). Diagnostika i psihoterapija addiktivnogo povedenija u podrostkov [Diagnosis and psychotherapy of addictive behavior in adolescents]. Moscow : Folium [in Russian].

- Morozov, V. M. (1934). K voprosu o sverhcennyyh ideyah [To the question of supervalued ideas]. Trudy instituta im. P. B. Gannushkina [Science works of P. B. Gannushkin institute], 338-349 [in Russian].
- Goncharova, N. O., Gorbenko Yu. L., & Kaliuzhna, Yu.I. (2018). Psihologija rozvitku osobistosti u pidlitkovomu ta rann'omu junac'komu vici. Navchal'nij posibnik dlja studentiv vishhiv navchal'nih zakladiv [Psychology of personality development in adolescence and early adolescence. A manual for students in higher education]. Poltava : Astraya [in Ukrainian].
- Sedych, K. V. (2015). Delinkventnij pidlitok. Navchal'nij posibnik dlja studentiv vishhiv navchal'nih zakladiv [Delinquent teenager. A manual for students in higher education]. Kyiv : Publishing House «Slovo» [in Ukrainian].
- Winehold, B. (2009). Protivozavisimost': begstvo ot blizosti [Counteraddiction: escaping from intimacy]. Kamianets-Podilskyi : Axioma [in Russian].
- Wernicke, C. (1906). Grundriss der Psychiatrie in klinischen Vorlesungen. Leipzig. [in Deutch].

O. Filts, K. Sedych, S. Mychailiv

FIXED IMAGINATION AS AN ADDICTION'S FORMATION MECHANISM

Article deals with the problem of fixed imagination as a as an addiction's formation mechanism. The peculiarities of addictive process and its correlation with the main vectors of personal and social becoming in teenagers are analyzed. The new term – fixed imagination – is proposed. The role of such imagination in the addiction's formation mechanism is revealed. We define fixed imagination as emotionally loaded image which is formed on the base of hypertrophying of some part of reality and its completion. Fixed imagination is considered to be a center of communication between other mental processes such as emotions, memory, motivation, and thinking. The structural-dynamic model which describes the addiction's mechanism and the role of fixed imagination in it was elaborated. The peculiarities of the fixed imagination, its connections with cognitive and emotional-motivational spheres, and overvalued ideas when the addiction is forming were analyzed. The affective loading and dominating of such overvalued ideas play main role in the addiction's forming.

Key words: *fixed imagination, addiction, system of addiction, overvalued ideas, addictive motivation, imaginative image, addiction's formation mechanism.*

Надійшла до редакції 1.06.2018 р.